

építésének 500-ik évétől Julius Cæsarig terjedő időszakot képviselik s ily módon az említett műtárgyak készítési és használati korát is megjelölik. Az Érczhegység övében, a Fehér-Körös mentén Guravojnál 2 karika, 3 peczek csüngő 70 apolloniai éremmel együtt került napfényre, 1850-ben. Héví-Szamosnál (Kolozs megye) 1844-ben 3 ezüst sodrony, 1 karika, 315 dyrrhachiumi és 120 római családi éremmel találtatott. Utóbbi érmek Kr. előtt 201—50-et képviselik. Az említett leletek analógiája a Csoránál (Alsó-Fejérm.), Borsómezőn (Alsó-Fejérm.), felmerült ezüst lánczok, valamint az Alparéten (Szolnok-Doboka) amaz 1 font 15 lat sodronyláncz és állatfejes karperecz képezik, melyet Bécsben az ötvenes években barbar kinézésük miatt visszautasítottak.

Alsó-Podságán (Torda-Aranyos), Hétur, Szénavörös (Kis-Küküllőm.), Medgyesnél (N.-Küküllőmegye), Márkaszéken (Aradm.) és legutóbb 1886-ban Nagyváradnál felmerült ezüst kincsek a Kr. e. első századig terjedő ezüstmivesség termékeiül minősíthetők.

A dáciai præhistoricus leletek elrendezése, fellépési sorrendje és stylje egyaránt délre vezeti az összeköttetések fonalát. A phoeniciai hatás alatt kifejlett görög bánya- és fémipar szoros kapcsolatban állhatott már Herodotos idejében az erdélyi hegyek lakóival, mert a történetírás atyja minden hihetőség szerint ily üzérektől, vándorkereskedőktől vehetné a Marosmenti agathyrszekre vonatkozó értesüléseit. Bithynia, Thracia hegyeinek ércze, a Hebrus (Maricza) aranypora akkortájt a phoeniciaiak által teljesen ki valóan zsákmányolva s az argonauták regéje szerint már a hőskortól kezdve elkalandoztak az aranyosok a Pontus Euxinus délkeleti vidékeire. Alig tételezhető fel, hogy e kalmár nép figyelmét a dáciai folyók aranybősége elkerülte volna. Sőt ellenkezőleg, Dácia annyira befolyásuk alatt állott, hogy a babyloniai, egyiptomi mintára készült s a phoeniciaiak által elterjesztett karikapénzek helyére Thasos szolgáltatja az első rendszeres pénznemet, s Dácia a Kr. e. IV. századtól kezdve a thrák-görög forgalom piaczává válik, míg nem a II. századtól kezdve Róma előhírnökeiként a családi és consularis érmek is bevegyülnek a kereskedelem közvetítésébe.

Déva.

Téglás Gábor.

AZ ABALIGETI CSEPPKÖBARLANG ÉS A KÖZELÉBEN LÉVŐ RÓMAI KORÍ SÍRHANTOK.

Hazánk cseppköbarlangjai között Aggtelek után első helyen áll a Baranya vármegyében fekvő abaligeti barlang. Ismerték ezt már emberemlékezet óta, csak hogy nagyon kevesen gyönyörködhetek a természet e magasztos alkotásában, mert bejárata azelőtt egy igen szűk nyílásból állott, melyet eliszapolt a barlangból állandóan kiömlő patak vize. Chalupny János abaligeti r. k. plébános-

nak kiváló érdeklődése s páratlan áldozatkészsége segített e bajon. 1884-ben kezdette meg bányamunkásokkal s dynamittal a robbantásokat. Három éven át százakat áldozott e barlangra. Most tágas bejárat s a patakon keresztül számos jó karban tartott híd és kitűnő út vezet az egész barlangon végig. Abaligetnek jelenlegi plébánosa Biró Imre, elődjének példáját követve, fáradhatlan gondozásban részesíti e barlangot s most már állandóan alkalmazott vezető, fáklyák, lámpák s magnesium reflektorok állanak a látogatók rendelkezésére. Régészeti szempontból még nem volt e barlang átkutatva s így készséggel vettem igénybe Biró J. plébános úr szíves meghívását, hogy az általa rendezett ásatásokat vezesssem. Az ásatásokat a mostani bejáratától legelső, kissé tágas üregben kezdettem meg, a pataktól balra eső részen, mely a jobboldali járdánál körülbelül másfél öllel fekszik magasabban. Itt 83 cm. mélységig iszapföldet találtam, ez alatt egy 27 cm. vastag stalagmit-réteg következik. A stalagmit alatt csak nagyon kevés az iszapréteg s 137 cm. (a legfelső iszapföldtől számítva) mélyen vörösre égett föld következik, mely 11 cm. vastagságban nagyobb területen vonul. Nagy gonddal kutattam át e tűzhelyet, de apró kavics s széndarabkákon kívül mitsem találtam. Körülbelül két méterrel odább ismét feltörtem a stalagmit-réteget. Itt is feltaláltam az előbbi helytől tovább húzódó tűzhely nyomát és pedig közvetlenül a stalagmit-réteg alatt, úgy, hogy ennek alja is sok helyen fekete a tűzhelynek szenétől. Itt 10—15 darab csontszilánkot, egy nagy állati fogat, sok patakkavicsot s néhány silex darabkát találtam. A nagy fog, a csontdarabkák a tűz következtében calcináltak, a patakkavicsok is erős égési nyomokat mutatnak. A silex darabkákon nincs meg azon bütyök, mely az emberi kéz által mért erős ütés következtében támad azon helyen, hová az ütest mérték. Továbbá e silexek szélei is tompák s így nem tartom azokat emberi kéztől eredt készítményeknek. Ellenben a tűz nyoma s az égett csontok az ősember itt létének kétségtelen bizonyítékai. Az előbbeni tűzhelytől két lépéssel beljebb, az iszapföldben a barlang mészkő falához rézsutosan felfelé támasztva, egy óriási mamuth agyart találtunk, mely azonban nagyon korhadt volt, úgy, hogy csak darabokban kaphattuk meg. E darabok is megszáradva gyűrűs rétegekre mállottak szét.

A barlang hátulsó tágas részében is megkísérlettem az ásatást s itt közvetlenül a jobboldali barlangfal mellett leásattam 158 cm. mélységig. Itt iszap és vörösre égett föld egymást váltják fel, úgy, hogy 12 vörösre égett földréteget számlálhattam 158 cm. mélységig s e váltakozó réteg körülbelül 15 lépés hosszúságban terjed. A vörösre égett földrétegben azonban nem találtam semmiféle tárgyat. A barlang hátulsó része nagy szikladarabokból rakott fallal volt egykor elrekesztve. E kövek minden kötanyag nélkül voltak összerakva, úgy, hogy a víz szabad lefolyást talált e falon keresztül. Állítólag vasdarabokat találtak volna régebben e fal körül. Miután időm nagyon kimért volt e látogatás alkalmával, másrészt pedig e stalagmit-rétegnek feltörése nagyon fárasztó és költséges munka — felhagytam magában a barlangban a munkával, hogy a barlangon kívül is ásathassak egy napig.

Ugyanis a barlang környékének megtekintése alkalmával, közvetlenül a barlang bejáratától nyugotra eső legelőnek lejtőjén számos, alig észrevehető kis

emelkedést pillantottam meg. Azon nézetem, hogy ezen alig észrevehető kis emelkedések temetkezési hantok lehetnek, kétkedő mosolyra találtak, mert soha sem került innét még egy cserépdarabka sem felszínre. Ide állíttattam tehát a barlangban dolgozó munkásokat s már az első kis halomnak felbontása beigazolta nézetemet, hogy az egész legelő tele van késő római kori hullaégetési dombokkal. A legelső dombocska kelet-nyugati irányában vontunk egy árkot, hol 92 cm. mélységben 11 cm. vastag égett réteget találtam, mely az egész tumulus szélességében húzódik végig. Ez égett réteg tele van hamuval, szénnel, meszesedett emberi csontokkal s egészen apró edénytöredékekkel. A 2-ik tumulus fenekén a szénnel és hamuval teli vörösre égett földrétegben három római urnát, egy a patinától egészen átmart bronzdarabkát s két rozsdáutte vasdarabkát találtam. Az urnák közül kettő jól iszapolt, vörösre égett agyagból korongon készült, öblös teste picziny fenéken nyugszik s felső részéből szűk magas nyak emelkedik ki, melynek pereméhez két ellentett oldalon ív alakban, mélyen lenyúló két nagy fül erősített. E csinos alak a római kori edények között eléggé ismeretes. A harmadik urna fekete színű, korongon készült, retek alakú. Füle nincsen, öblös teste picziny fenékben végződik, s kerek száját a késő római kori edényeket annyira jellemző, lefelé konyult vastag perem veszi körül. A 3-ik tumulus fenekén igen kemény s vörösre égett rétegben hamu, szén, calcinált emberi csontok, apró edénytöredékek s egy barlangi cseppkő találtatott. Ez utóbbi kétségtelen bizonyítékot szolgáltat arra, hogy az ide temetkezett római telepítvényesek a barlangot ismerték. A 4-ik számú tumulusban 85 cm. mélyen találtuk a hullaégetési réteget. Itt azonban szén, hamu s meszesedett csontokon kívül semmiféle tárgy sem találtatott. Az 5-ik számú halomban már 36 cm. mélyen találtuk szén, hamu s calcinált csontok között egy rovátkolt agyaggyöngy fele részét s egy fekete patinával bevont ezüst karperecz töredékét. A gyöngy és karperecz régi törést mutatott s másik részük már eltűnt a halomból, kétségtelen tehát, hogy e tumulust, valamint a többiek egy részét kincskeresők már régebben feldúlták s kifosztották. A 6-ik halmot szintén feldúlt állapotban találtuk. Már csekély mélységben heverték vastag peremű s vörösre égett urnáknak töredékei, de sírmelléklet már nem volt a halomban. A 7-ik halomban egy ugyanolyan alacsony talpon nyugvó kettős fülű amphora állott, minőt már a második halomban találtunk. Ezen amphora tele volt calcinált csontokkal s öblös részére, halvány téglaszínű agyagon vízszintesen körben futó két széles sötétbarna színű szalagot festettek, alsó felét pedig sűrűen egymás mellett alkalmazott függőleges apró vonal mélyítése díszíti. Utólagosan, midőn itthon az edényeket megtisztítottam, ugyanezen díszítést találtam a többi kettős fülű amphorán is. E nagy edény körül még több vörös agyagú s igen vékony falazatú apró edényke is állott, ezek azonban egészen szétmállottak.

A 8-ik halomban kelet-nyugati irányban vont széles árokban 82 cm. mélyen akadunk az egyenesen álló kettős fülű nagy amphorának nyakára. Már itt is találtunk széndarabokat s calcinált csontokat. A nagy urna tövében egy szürke agyagból készült s befelé kanyarodó peremű tál, valamint egy másik iszapolt agyagú, vékony falazatú s törésrészén koromfekete edényke állott, ez utóbbi azonban egészen szétmállott. A nagy urnában egy picziny edénykének

töredékei s egy bronzból készült késő római kori fibula feküdt. Az edénycsoport egy nagy rakás szén- és calcinált csontreágen állott, melyben egy rozsdás vasdarabot is találtunk. A tumulusnak egy másik sarkában, külön szénfészekben ismét egy kettős fülű amphora, s tövében irisált üvegnek apró darabkái, a szén között pedig nagy mennyiségű calcinált csontok találtattak. E tumulus tehát kettős sírt rejtett magában. Az edényeket törött, repedezett állapotban vittem haza magammal, hogy utólagosan összeállítsam azokat, de e finom iszapolt s tökéletlenül égett agyag olyan, mint a laza kréta, melyen, ha a ragasztóanyag fogott is, mellette törött ismét el s így egyetlenegy példányt sem sikerült ez edényekből összeállítanom.

Ha az őskor emberei s a rómaiak állandó tanyát ütöttek e barlangban s környékén, megérdemli, hogy az utódok is, kik kényelmesebben hozzáférhetnek kellő figyelemre méltassák a természet e csodás alkotását.

Apar, 1892 május.

Wosinsky Mór.

NÉPVÁNDORLÁSKORI TEMETŐ MÁRTÉLYON.

H.-M.-VÁSÁRHELY HATÁRÁBAN.

I.

1891. évi szeptember havában a tiszai védgátak magasítása alkalmából az egykori Ó-Mártély kertész község régi határterületén földmunka közben két mártélyi lakos a mártélyi gátvonal negyedik szelvényében régi sírhelyeken csontvázakra akadt, melyek külön feküdtek.

A csontvázak lábánál állítólag kutyacsontvázakra és egy-egy kis bögrére akadtak. Az egyik sírban állítólag 19, a másikban 24 tárgyat letek a munkások, melyeket a n. múzeum méltányos áron tőlük megválthatott, a mi a körös-tisza-marosi ármentesítő társulat élén álló szakértő vezetők érdeme volt.

Adjuk a beküldött régiségek hű ábráit az A) és B) táblákon.

Az A) és B) táblák magyarázata.

A) 1, 2 b. Bronzkarpereczek; a bronzszallag külső fölülete hosszában három domborulattal és közbeeső két hornyolattal van tagozva, a hornyolatokat kidomborodó zig-zeg vonal élénkíti; a karperecz két közeljáró végét egy-egy négyszögű keretbe foglalt kékes üvegpaszta ékíti s a nyílással ellentett külső oldalát hasonló négyszögű keretű üvegpaszta díszíti. 1 b. derékszög alatt mutatja az egyik karperecz körvonalait előlről, 2 b. hátulról.

3. Kis bronzcsat. — 4. és 5. Összkapcsoló bronzlemezek három szögeccsel.

6, 7 a. Griffes lemez, áttört művű dísztag bronzból, 7 b. oldalnézet.

8 a. Négyszögű griffes lemez, csuklóban hozzákapcsolt díszlemezzel;